

UMANISM, PATRIOTISM ȘI NAȚIONALISM ÎN ACTIVITATEA LUI SPIRU HARET

Filofteia REPEZ¹

filofteiarepez@yahoo.com

*MOTTO: „Cea dintâi condiție pentru a fi cineva bun cetățean este de a-și iubi țara fără rezervă, de a avea o încredere nemărginită într-însa și în viitorul ei.”
(Spiru C. Haret)*

Abstract: From the multitude of personalities who have distinguished themselves in the national history and remained in life like models over the years for constructive actions, a special place is held by Spiru Haret. The originality of his work and activity brought the material and spiritual affirmation of Romania under the national and European nineteenth century and early twentieth century, have their source in the patriotic devotion in founding a national school and wish lifting economic and cultural population.

Founder of a social movement that bears his name (the haretism), Spiru Haret has dedicated his work to stimulate activity and individual action in social movements, under the historical and social conditions of his time. Citizen, in the view of Spiru Haret, was considered a „pivot” or „an agent of social life”, the beneficiary of improving the existence and social welfare.

---

¹ Locotenent-colonel lector univ.dr., Universitatea Națională de Apărare “Carol I”, București, membru asociat al Diviziei de Istoria Științei a CRIFST al Academiei Române.

Based on these considerations, the present scientific approach seeks to illustrate the spirit of democracy, humanism, patriotism and nationalism of Spiru Haret proved, over the years and remained a living example, worthy to be followed by all Romanians.

Keywords: education, haretism, history, humanism, patriotism, nationalism.

Personalitate de excepție a științei și învățământului românesc și personalitatea cea mai reformatoare a începutului de secol XX în România, Spiru Haret a trăit și acționat într-un mod exemplar, studiind la București și la Paris, obținând două licențe și susținând o strălucită teză de doctorat.

Născut la Iași, la 15 februarie 1851, Spiru Haret a învățat carte în casă, după cum mărturisește, „*poate cu mamă-sa, care se zice că era o femeie foarte hotărâtă și cu multă ambițiune pentru copiii săi.*”² Pe când era elev în clasa a III-a primară, asistă împreună cu colegii și cu învățătorul la inaugurarea Universității din Iași, unde îl vede pe Vodă Cuza, care „*trecuse în mare uniformă în trăsura sa cu livrele roșii a la française.*”³ În toamna lui 1862, Spiru Haret a fost admis, prin concurs, bursier la colegiul Sfântul Sava din București. Inteligent, sânguinos, metodic ajunge repede premiantul clasei, apoi premiant de onoare al liceului. La examenul de la bacalaureat din 1869, obține la matematică o notă mai mică decât se aștepta. Ulterior, legenda care circula în vremea respectivă, spunea că Spiru Haret a primit notă de respingere de la profesorul Dim Petrescu, în timp ce profesorul Borănescu ar fi protestat cu vehemență. Peste ani, mândru de fostul său elev, acum profesor la Universitate, profesorul Borănescu obișnuia să spună elevilor săi: „*Toți matematicienii mari încep cu B: Bertrand, Briot, Borănescu, numai Haret începe cu altă literă, dar și acela a fost elevul meu.*”⁴

Spiru Haret obține două licențe: una în matematici (1872), iar cealaltă în științele fizice (1876). Teza sa de doctorat cu titlu „Despre invariabilitatea axelor mari ale orbitelor planetare”, susținută la

² Gheorghe Adamescu, fost secretar general al Ministerului Instrucțiunii, *Viața și activitatea lui Spiru Haret*, Editura "Cartea Românească", București, 1936, p.10.

³ *Ibidem.*

⁴ *Idem*, p.16.

30 ianuarie 1878, a fost prețuită ca o lucrare originală și a înscris, potrivit lui Gheorghe Țițeica, numele lui Haret în știință. Succesul lui Spiru Haret cu această teză a adus imensă bucurie în țară. „Revista științifică” condusă de P.S. Aurelian și Gr. Ștefănescu a publicat un articol elogios, iar ziarele vremii au apreciat munca tânărului Haret ca o glorie pentru țară. Facultatea de Științe din Paris trimite o adresă Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice prin care felicită România, o țară care posedă asemenea talente. Mai târziu, în discursul de recepție din 16 mai 1914, ținut cu ocazia numirii sale ca membru al Academiei Române și intitulat „Din viața și activitatea lui Spiru Haret”, Gheorghe Țițeica făcea următoarele aprecieri: „*Ea (teza de doctorat) e citată în articolele și cărțile unde se vorbește de aplicarea legii lui Newton la mișcarea planetelor. Ea arată o însușire specială a minții sale, darul de-a privi problemele mari în față și de a găsi calea pe care aceste probleme pot fi atacate mai ușor.*”⁵

În anul 1878, intră în învățământ ca profesor, iar un an mai târziu este ales membru al Academiei Române. Câțiva ani este funcționar superior în sfera învățământului și ulterior, în trei etape, din 1897 până în 1910 (31 martie 1897 – 11 aprilie 1899, 14 februarie 1901 – 22 decembrie 1904 și 12 martie 1907 – 29 decembrie 1910) a fost ministru al instrucției publice și cultelor.

Lucrarea sa „*Mecanica socială*”, începută la 27 mai 1910 și terminată la 14 noiembrie același an, a dobândit o importanță deosebită în planul sociologiei, fiind citată în diverse lucrări de specialitate românești și străine, căpătând, astfel, o recunoaștere mondială. În *Introducere*, Spiru Haret afirmă că este „*o încercare de aplicare a metodei științifice la cercetarea problemelor sociale*”, exprimând speranța că lucrarea sa, „*rod nu numai al raționamentului pur, dar și al observației și al unei experiențe destul de îndelungate, va răspunde într-o anumită măsură unei necesități de care își dau perfect seama aceia care, într-o sferă mult mai puțin întinsă, sunt chemați să se ocupe de treburile publice.*” Având în atenție necesitatea asigurării binelui social, Spiru Haret semnalează în această lucrare cauzele care stăteau în calea soluționării

⁵ Biblioteca Centrală Universitară din București, *Spiru Haret, Biobibliografia*, București, 2005, p.CIII.

multor probleme sociale, printre care și necunoașterea, de la acel timp, a „*legilor ce guvernează... fenomenele sociale*” și constată că „*există și unii care, din simplitate, interes sau rea-credință, împovărează viața publică cu multe contraadevăruri...și, astfel, ceea ce se cheamă politică nu este de multe ori decât o textură de expediente, de meschine subtilități, de mici intrigi, de josnicii mărunte -, care, de altfel, nu sunt totdeauna chiar atât de mărunte -, în loc să fie ceea ce ar trebui să fie, o știință foarte dificilă, clădită însă pe baze sigure și solide.*”⁶

Un aspect al umanismului dovedit de Spiru Haret este evidențiat prin modul în care aplica principiile științifice generale la realitățile sociale românești, apreciind că tratarea fenomenelor sociale trebuie făcută în strânsă corelație cu preocuparea de a ușura viața societăților, în sensul că „*principiul fundamental al oricărei legi trebuie să fie acela de a tinde la realizarea celei mai mari sume posibile de bine social pentru membrii societății respective.*” Dorința exprimată de realizare a binelui social este un alt aspect al umanismului său. Binele social rezultă din capacitatea fiecărui individ de „*a-și conserva și a-și mări pe cât posibil avuția sa economică, intelectuală și morală*”, această capacitate depinzând de mulți factori, printre care și nivelul de instruire și educație, de moralitate socială. Aspirația firească a omului la prosperitate era raportată de Spiru Haret la munca, educația și inteligența fiecăruia, o asemenea relație fiind un principiu generalizat de ordine socială și morală. În limbajul haretismului, „*binele social necesită creștere pozitivă a coordonatelor sociale ale fiecărui individ.*”⁷

Aspecte ale umanismului, patriotismul și naționalismul lui Spiru Haret reies și din încercările de rezolvare a problemelor ce priveau soarta țaranului. Din aceste preocupări s-au născut o serie de inițiative: înființarea Revistei „Albina”, înființarea Societății „Steaua”, înființarea bibliotecilor populare și a școlilor de adulți sau publicarea „Chestiei țărănești” în anul 1905, prin care s-a realizat o analiză amplă a situației materiale și politice a țărănimii.

⁶ Spiru Haret, *Mecanica socială*, Editura Gramar, București, 2001, pp. 9–10, apud. Prof.univ.dr. Aurelian Gh. Bondrea, *Neoharetism la începutul secolului XXI, Societatea Națională Spiru Haret pentru educație, știință și cultură*, Editura Fundației România de Mâine, București, 2007, p.14.

⁷ *Ibidem.*

După răscoalele țărănești din 1907, când a fost acuzat de a fi fost instigator al învățătorilor, ține o cuvântare la întrunirea Partidului Liberal, în sala Dacia (tribună a manifestărilor politice din vremea respectivă), în care apreciază manifestul lansat de acest partid în timpul răscoalelor ca fiind un element de progres pentru rezolvarea problemei țărănești, declarând „*nu retrag nimic din cele ce am zis și am făcut, fiindcă totul a fost spre binele țării.*”⁸

Sprijinul acordat țăranimii se manifestă și în sprijinirea băncilor populare, cu rol în îmbunătățirea soartei țăranilor. În anul 1909, la Congresul băncilor populare organizat la Ploiești, discută problema magazinelor de consum și a cooperativelor satești, ca forme de activitate cooperatistă în sprijinul țăranimii. Anul următor, la Congresul învățătorilor, ținut la Constanța, subliniază rolul absolvenților școlilor primare, al băncilor populare și al cercurilor culturale în luminarea țăranimii.

La 10 iunie 1912, Spiru Haret a înființat Liga Deșteptarea, menită a contribui la propășirea economică, intelectuală și morală a sătenilor și muncitorilor, la educarea cetățenească și dezvoltarea spiritului de solidaritate socială și umană al românilor – idei și obiective fondatoare ale haretismului.

Aționând pentru unitatea și tăria statului român, Spiru Haret ne dezvăluie alt aspect al patriotismului și naționalismului său. Scria că acest ideal nu se poate împlini decât „*prin cultură, prin o viață mai bună, prin înțelegerea cât mai exactă a rostului nostru în lume, prin dezvoltarea cât mai mare a simțului de iubire de țară și de mândrie de neam.*”⁹

Patriotismul său este evidențiat și prin definiția pe care o dă patriei, o patrie cu care ne contopim și care, consideră Spiru Haret, că „*nu este numai pământul din care scoatem rente. Patria o face și limba, și istoria, și religia, și tradițiile. A da cu piciorul în toate acestea este de a se lepăda cineva de patria sa.*”¹⁰

Concepția sau gândirea socială de factură liberal-democratică și viziunea științifică sociologică-rațional mecanicistă înscrisă nivelului de cunoaștere al epocii se împleteau la Spiru Haret cu convingerile progresiste și profund patriotice. Acestea l-au determinat să caute

⁸ Biblioteca Centrală Universitară din București, *Op. cit.*, p.XVII.

⁹ Prof.univ.dr. Aurelian Gh. Bondrea, *Op. cit.*, p.16.

¹⁰ *Ibidem.*

explicații realiste, raționale privind fenomenele și procesele socio-umane din perspectiva cauzelor efective, clasificate ca fiind de natură economică, intelectuală și morală.¹¹

Continuator al ideilor precursorilor săi din prima jumătate a secolului al XIX-lea, printre care Dinicu și Iordache Golescu, Gheorghe Lazăr, Gheorghe Asachi, Petrache Poenaru, Spiru Haret a structurat școala ca pe un organism necesar nevoilor sociale și progresului națiunii, fiind considerat, datorită activității sale privind învățământul românesc, cel mai mare reformator al școlii românești din secolul al XIX-lea. Prin inițiativele legislative, prin studiile și articolele publicate sau prin conferințele publice susținute, Spiru Haret urmărea realizarea unui învățământ unitar, armonios, de la cel primar până la cel universitar. Iată o altă dovadă de patriotism și naționalism în activitatea lui Spiru Haret. *„Sistemul școlar al unei țări trebuie să fie oglinda fidelă a trebuințelor, aspirațiilor și caracterului național al poporului care o locuiește”*, afirma Haret numit, pe bună dreptate, părintele învățământului românesc modern.

Pentru Spiru Haret, școala era o forță revoluționară de neînving, mereu în creștere în lupta pentru luminarea poporului. A înființat grădinițele de copii din România, cea dintâi deschizându-și porțile la 1 decembrie 1897. Până la 2 iunie 1909, când a fost promulgată Legea pentru școlile de copii mici (grădinițele de copii), erau construite 168 de grădinițe, din care 13 în mediul urban.¹² Construieste școli în sate și extinde obligativitatea școlarizării atât la orașe, cât și la sate; face apel la valorificarea tradițiilor școlilor românești și la preluarea cu discernământ a altor experiențe, organizează predarea graduală a cunoștințelor la liceu, cu un trunchi comun de obiecte și altele specifice secțiilor clasice sau reale, potrivit opțiunilor elevilor etc. La întrunirea din 27 martie 1900, ținută la sala Dacia, vorbind de necesitatea extinderii obligativității învățământului primar în dezacord cu guvernul de atunci care modificase Legea din 1898 (legea învățământului care l-a făcut celebru ca ministru al instrucțiunii) ce limitase șansele copiilor de țărani de a urma școala, Haret afirma: *„dacă ar fi fost legea aceasta*

¹¹ Cf. Prof.univ.dr. Aurelian Gh. Bondrea, *Op.cit.*, p.16.

¹² Sursa: www.opinianaționala.ro/suplimentel/sup_521.pdf, accesat la data de 15 aprilie 2012, ora 14.00.

când dl. Delavrancea era copil, n-ar fi ajuns astăzi primar, nici dl. Fleva ministru și ceilalți asimilați n-ar fi unde sunt.”¹³

Aspecte ale patriotismul său sunt reliefate și în alte momente ale activității sale. Spiru Haret nu uită de înaintașii săi, pe care îi omagiază ori de câte ori are prilejul. Astfel, la 7 septembrie 1908, în cuvântarea susținută la serbarea școlară de la Călugăreni, ocazionată de omagierea lui Mihai Viteazul, afirma că marele voievod român „a contribuit la eternizarea românismului ... și a întrupat idealul nostru național de care nu ne-am despărțit și nu ne vom despărți.”¹⁴ El dispune sărbătorirea cu fast în toate școlile a zilei de 24 Ianuarie, despre care spune că „nu trebuie lăsată să treacă fără ca tinerimea școlară să fie deșteptată asupra însemnătății ei (...) căci faptele petrecute în anii aceia, oamenii care au luat parte la ele constituie, desigur, obiectul uneia din cele mai înălțătoare lecții ce se pot da, nu numai tinerimii, dar și unui popor întreg.”¹⁵ În timpul celui de-al doilea mandat ministerial (1901–1904), în documentul intitulat „Raport la Rege asupra activității Ministerului de Instrucție” (1903), sublinia utilitatea serbării zilei de 10 mai în școală, data rămânând „o zi de manifestațiune națională pentru toate școlile și se serbează cu un entuziasm care nu se slăbește deloc.”¹⁶

Umanismul, patriotismul și naționalismul lui Spiru Haret ies la iveală și din sprijinul pe care, în calitatea de ministru, o dă celor care doresc să contribuie la progresul din diverse domenii. În acest sens două exemple sunt elocvente: la 30 octombrie 1910 aprobă suma de 7.000 de lei lui Aurel Vlaicu pentru a-și construi aeroplanul „Vlaicu II”, iar la inițiativa sa, din donația de 10 bani a fiecărui elev, vioara Stradivarius a fost cumpărată pentru George Enescu.

În calitate de ministru al educației a emis decretul pentru înființarea Observatorului Astronomic din București, prima instituție românească dedicată cercetării astronomice. Peste ani de zile, în anul 1976, Uniunea

¹³ Biblioteca Centrală Universitară din București, *Op.cit.*, p.XIX.

¹⁴ *Idem*, p.XCI.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Drd. Mocanu Alina Ștefania (Bruja), Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava, *Sărbătorirea zilei de 10 mai în școala românească haretistă*, p.3., disponibil pe pagina de internet http://ro.wikipedia.org/wiki/Spiru_Haret, *elemente de biografie*, accesat la data de 15 aprilie 2012, ora 13.30.

Internațională Astronomică a atribuit numele său unui crater de pe Lună (craterul are 29 km în diametru și se află în emisfera ce nu se poate vedea de pe Terra, aproape de polul sud al Lunii).¹⁷

Umanismul său era vizibil exprimat și prin modul de redactare al scrisorilor: răspundea tuturor scrisorilor pe care le primea cu „*domnule învățător*” și încheia cu „*al dumitate devotat*”. Cuvinte simple care îl apropiau de cei care îi cereau sprijinul și care stârneau sentimente de admirație ce nu puteau fi exprimate în cuvinte. Încrederea în oameni și faptul că știa să-i facă buni colaboratori, fără a umbla cu rafinamente de tactică, colaborator al învățătorilor și nu șef al lor (la Congresele învățătorilor își nota în carnet orice idee bună de luat în seamă) erau calități care exprimau umanismul profund dovedit de Spiru Haret, apropierea sa de oameni. Tot ceea ce realiza Spiru Haret era clădit mai mult cu sufletul decât cu mijloace materiale, cu caracterul lui plin de voioșă, de energie, încât învățătorii vremii respective vedeau în el un adevărat părinte, un îndrumător și sprijinitor. Vasile Băncilă, filosof, pedagog și eseist român, îl descrie pe Spiru Haret, cel care a transformat învățătorul în educator, pe unii chiar în apostoli, astfel: „*Haret este o dovadă de ce poate să facă un om când se acordă cu vremea sa, când știe totuși să se distanțeze de ea prin ideal și când are instituția și instinctul metodei adevărate.*”¹⁸

Prin opera și prin activitatea sa, Spiru Haret a creat un adevărat curent, *haretismul*, a cărui esență a constat în introducerea factorului cultural și economic în masa poporului român, adică la sate, servindu-se pentru realizarea acestui lucru, de învățători. Spiru Haret a știut că menirea școlii era să formeze buni cetățeni români, care să-și iubească țara fără rezerve și să aibă încredere în ea și în viitorul ei. În concepția marelui ctitor al școlii românești moderne, „*existența unui popor nu este asigurată decât atâta timp cât toate elementele lui sunt strâns unite, și unire nu poate fi dacă întregul popor nu se crește și nu se întreține în simțiri comune de iubire de țară și de neam.*”¹⁹

¹⁷ Sursa: <http://www.astro-urseau.ro/romanipecer.html>, accesat la data de 15 aprilie 2012, ora 13.40.

¹⁸ Sursa: www.opinianaționala.ro/suplimentel/sup_521.pdf, accesat la data de 15 aprilie 2012, ora 14.25.

¹⁹ Prof.univ.dr. Aurelian Gh. Bondrea, *Op.cit.* p. 29.

Prețuirea muncii și operei sale este făcută și de Constantin Rădulescu-Motru, în anul 1901, când scria că „*recunoștința țării rămâne pentru totdeauna asigurată*” lui Spiru Haret care, împreună cu alții, „*ce le-au stat în puterea lor ei le-au voit și făptuit cu prisos.*”²⁰

Ca semn al admirației și prețuirii, membrii corpului didactic i-au oferit un frumos bust lucrat de sculptorul Fritz Storck și turnat la școala de arte și meserii din București, la data de 27 iunie 1904.

Moartea lui Spiru Haret la 17 decembrie 1912 (încetează din viață din cauza unui cancer intestinal) a produs o adevărată consternare. Gheorghe Adamescu, fost secretar general al Ministerului Instrucțiunii, consemnează în lucrarea dedicată vieții și activității lui Spiru Haret următoarele: „*Pe străzi afluența era enormă. Ambele trotuare ale căii Victoriei din dreptul stradei Verde și până la palatul Justiției sunt ocupate de public. La câteva școli și la cooperativele satești de pe calea Victoriei s-au arborat drapele naționale îndoliate.*” Revista „Tinerimea română” evoca nu numai faptul că a fost credincios servitor al școlii, ci și spiritul politic remarcabil de care a dat dovadă: „*legat strâns de epoca sa, acest creator de multiple rosturi, de o integritate sobră și de o puternică viziune a realității, a lăsat cea mai grandioasă realizare pe care un om de idealuri o putea visa.*”²¹

Prieten și coleg de facultate, dr. C. Istrati, în ședința ținută la Academia Română, în 30 decembrie 1912, evoca personalitatea lui Spiru Haret astfel: „*curat în viața sa, cinstit în cariera sa politică, cumsecade, hotărât, fanatic. În acest mod de a fi se arată firile alese, caracterele sincere, convingerile adânci. El urmărirea ridicarea culturii generale (...) el a căutat să dezvolte și să asigure nevoia de economie și muncă în masele mari, fără de care nu se poate ridica nici-o clădire socială temeinică.*”²²

Solicitat să facă o machetă pentru statuia lui Spiru Haret, Constantin Brâncuși, care îl cunoscuse personal, a prezentat o simplă fântână: pentru marele Brâncuși așa fusese Haret: **un izvor dătător de apă, un izvor de viață.**

În activitatea și opera sa, Spiru Haret a pledat pentru rolul educativ multilateral al școlii începând cu sădirea în sufletul tinerilor

²⁰ Idem, p. 27.

²¹ Idem, p. 24.

²² Biblioteca Centrală Universitară din București, *Op.cit.*, pp. CI-CII.

și a comunității naționale, a iubirii de țară și a sentimentului solidarității naționale. Știința, conștiința, moralitatea și valorile morale sunt principiile călăuzitoare ale fiecărei acțiuni întreprinse de Spiru Haret.

La vremea sa, Haret a creat o listă de priorități, ce porneau de la educație, școală și continuau cu pregătirea poporului român pentru a-și putea asuma, în mod conștient și competent, propriul destin.

Făuritor al învățământului românesc modern, reprezentant de seamă al științei și culturii naționale, spirit realist și democratic, mare patriot, Spiru Haret rămâne un exemplu viu. Umanismul, patriotismul și naționalismul sunt o constantă a activității și operei lui Spiru Haret. Acestea pot fi descoperite și analizate cu fiecare nouă încercare de descoperire a marelui Spiru Haret.

Bibliografie:

[1] *** *Operele lui Spiru Haret, publicate de Comitetul pentru ridicarea monumentului său*, volumul I, Editura „Cartea Românească”, București, 1936.

[2] Adamescu, Gheorghe, (fost secretar general al Ministerului Instrucțiunii), *Viața și activitatea lui Spiru Haret*, Editura „Cartea Românească”, București, 1936.

[3] Biblioteca Centrală Universitară din București, *Spiru Haret, Biobibliografia*, București, 2005.

[4] Bondrea, Aurelian, Gh., (prof. univ. dr.), *Neoharetism la începutul secolului XXI, Societatea Națională Spiru Haret pentru educație, știință și cultură*, Editura Fundației România de Mâine, București, 2007.

Pagini de internet:

[5] http://ro.wikipedia.org/wiki/Spiru_Haret, elemente de biografie

[6] <http://www.astro-urseau.ro/romanipecer.html>

[7] www.opinianationala.ro/suplimente/sup_521.pdf